

Rudolf Trebitsch-en euskal grabazioak: deskribapena eta bibliografia

Inaxio Lopez de Arana Arrieta*

RESUMEN LABURPENA ABSTRACT

En este artículo se recoge una descripción somera de las grabaciones vascas realizadas durante el verano de 1913 por el etnólogo austriaco Rudolf Trebitsch, y se da cuenta, mayormente, de detalles bibliográficos sobre aquellas grabaciones. En aquel viaje realizado al País Vasco, Trebitsch efectuó grabaciones del euskera y grabaciones musicales. Gracias a Jose Maria Etxebarria, las grabaciones del euskera se encuentran ya transcritas, analizadas y traducidas, al castellano o al francés. El campo de la grabación musical, en cambio, lo he trabajado yo mismo. En el artículo se expone dónde han sido publicados aquellos trabajos de Jose Maria Etxebarria, así como los míos, y, además, se facilita información general sobre el viaje de Rudolf Trebitsch.

Rudolf Trebitsch etnologo austriarrak 1913ko udan egindako euskal grabazioen azaleko deskribapena plazaratzen da artikulu honetan, gehienbat grabazio haiei buruzko zehaztasun bibliografikoak emanaz. Euskal Herrira egindako bidaia hartan, Trebitsch-ek euskararen grabazioak eta grabazio musikalak egin zituen. Jose Maria Etxebarriari esker, euskararen grabazioak dagoeneko transkribatuta, aztertuta eta itzultita daude, gaztelaniara edo frantsesera. Grabazio musikalen arloa, ordea, neuk landu dut. Jose Maria Etxebarriaren lan haiek eta nireak non argitaratu diren argitzen da artikulu honetan, eta, gainera, Rudolf Trebitsch-en bidaiairi buruzko informazio orokorra ere ematen da bertan.

This article compiles a brief description of the Basque recordings made during summer 1913 by the Austrian ethnologist Rudolf Trebitsch and generally gives bibliographic details of the recordings. On that journey to the Basque Country, Trebitsch made recordings of the Basque language and musical recordings. Thanks to Jose Maria Etxebarria, the Basque recordings have already been transcribed, analysed and translated into Spanish or French. On the other hand, I worked on the musical recording field myself. The article explains where work by Jose Maria Etxebarria has been published, as well as my own work, and it also provides general information on Rudolf Trebitsch's journey.

PALABRAS CLAVE GAKO-HITZAK KEY WORDS

- Rudolf Trebitsch - verano de 1913 - Grabaciones vascas - Euskera - Jose Maria Etxebarria
- *Rudolf Trebitsch - 1913ko uda - euskal grabazioak - Jose Maria Etxebarria*
- Rudolf Trebitsch - Summer 1913 - Basque recordings - Basque language - Jose Maria Etxebarria

Euskal Filologian
lizentziatua eta itzultzailea

Fecha de recepción/Harrera data: 28-11-2013
Fecha de aceptación/Onartze data: 12-01-2014

Rudolf Trebitsch Vienan jaio zen, 1876ko urtarrilaren 28an. Aita Moraviakoa zuen (gaur egun, Txekiar Errepublika), zeta-ekoizlea. Haren anaiordea, Siegfried, oso ospetsu egin zen idazle eta itzultzaile moduan. Familia aberatsekoa zenez, oso kalitate oneko irakaskuntza jaso ahal izan zuen. Medikuntza ikasi arren, oso gutxitan aritu zen sendagile lanetan. Etnologia ere ikasi zuen, eta, arlo horretan, etnomedikuntza eta musika-etnologia zituen gogokoen; jaidura hori ondo agerian geratu da bere argitalpenetan, batez ere bere soinu-grabazioetan. Antropologia eta etnologia arloetan, Rudolf Pöch doktore, antropologo eta etnologoaren¹ jarraitzailetako bat izan zen. Hizkuntzalaritza ere landu zuen.

Zientzien Akademia Inperialaren Artxibo Fonografikoarekiko lankidetzan estuan, zenbait bidaia egin zituen, bere diruarekin ordainduak, soinu-grabazioen xerka. Groenlandia (1906an), Irlanda (1907an), Britainia (1908an), Gales, Man Uhartera eta Eskozia (1909an), eta Euskal Herria (1913an) bisitatu zituen. Trebitschen grabazioak hiru taldetan sailka daitezke: inuitei egindakoak, herri zeltetakoak eta Euskal Herrikoak. Desagertzeko zorian ikusten zituen hizkuntzak aukeratzen zituen, haien soinu-laginak hartu eta Vienara eramateko. 1906tik 1913ra bitarteko aldi hartan, guztira, 240 grabazio egin zituen. Grabazio horietako gehienak Vienako Phonogrammarchiv-en daude², baina aipagarria da ezen, Berlingo Ethnologisches Museum-ekoek ez bezala³, Vienakoek ez dutela sekula oztoporik jarri Trebitschen grabazioei zabalkundea ematen uzteko. Bestalde, grabazioak ez ezik, tokian tokiko tresnak ere biltzen jardun zuen: Groenlandian, 457 tresna; Britainian, 272; Euskal Herrian, 412; Irlandan, txalupak eta amuak. Tresna horiek guztiak Austriako Etnografia Museoan daude, Vienan.

Lehenengo Mundu Gerran, 1914an, hots, Euskal Herritik etorri berritan, sendagile aritzeko errekrutatu zuten. Hurrengo urteetan, zenbait ospitale militarretan jardun zuen. Bat-batean etnologiarekiko harremana eten behar izan bazuen ere, bere gutun batean adierazten du bere eginkizunek uzten zizkioten tarteetan astia eta gogoia izaten zuela euskal etnologiari buruzko ikerketei segida emateko. Antropologia eta etnologia ez bezala, erietxe militarretan egiten zuen lana ez zuen batere atsegin, bere kontzientziaren kontra zihoalako. Inguruabar haietan bizipoza urrez hasi zitzaion, eta 1918ko urriaren 9an ezin izan zuen luzeago eraman bere egoera: Judendorf-eko erietxean bere buruaz beste egin zuen, Graz-etik hurbil, 42 urte zituela.

1 Vienako Unibertsitateko Antropologia eta Etnografia Institutuaren sortzailea.

2 Euskal grabazio musikalak Berlinen daude, Ethnologisches Museum-en hain zuten ere.

3 Hor daude gordeta Trebitschen euskal grabazio musikalak. Nonbait, ez dituzte mundura zabaldu nahi. Niri kopia bat egin zidaten, grabazio haiei buruzko ikerlana egin nezan. Grabazioen kopia hori publiko ez egiteko hitza eman behar izan nien, ezinbestez; etxera ezer gabe itzuliko nintzen bestela.

Behin baino gehiagotan Trebitschek dirutza handiak eman zituen, Austrian etnologia bultzatzeko asmoz. Berezi, Gesellschaft für Volkskunde herri-tradizioen elkartearekin izan zen eskuzabala: bere testamentuan 100.000 koroa utzi zizkion, eta dirutza hori oso lagungarria gertatu zitzaizen Museum für Volkskunde delakoa eratzeko.

1912ko abenduan, Trebitschek Hugo Schuchardt⁴-engana jo zuen, euskal etnologiaren arloan argitaratutako azken testuei buruz aholkua jaso nahi zuelako. Eta Hugo Schuchardt-ek lehenengo, zuzenean, eta gero, gutunez, erantzun zion. Euskal Herrira bidaia egiteko laguntza ere eskaini zion. Eta Hugo Schuchardt-en bidez Julio Urkijorekin harremanetan jarri zen. Julio Urkijok eragin handia izan zuen Rudolf Trebitschen lanean, eta ez hori bakarrik: Trebitschen ikerketen norabidea berak markatu zuen. Inondik ere Julio Urkijo izan zen Trebitschek Euskal Herrian izan zuen laguntzailerik behinena. Donibane Lohitzunen zuen jauretxean eman zion ostatua Trebitschi, Euskal Herrian izan zen bitartean, hau da, 1913ko uztailaren 18tik irailaren 3ra bitartean. Euskal hiztunak ere lortu zizkion fonografo aurrean hitz egiteko. Gainera, Euskal Herrian zehar eraman zuen, leku batetik bestera, bere autoan, grabazioak egin behar ziren tokietara. Grabazioetan esaten zena transkribatzen eta itzultzen ere lagundu zion, gogotik lagundu ere. Euskalki guztien laginak grabatu zituzten, erronkariarenak ere bai, gaur egun desagertua bada ere. Garai hartako euskal kulturaren pertsona nabarmenen laguntza jaso zuen: besteak beste, Aranzadi, Broussain, Roby, Azkue, Oianguren, Gregorio Mujika eta Julio Urkijok berak lagundu zioten. Bonaparteren euskalki-mapaz ere baliatu zen, euskalkietako hiztunak hautatzeko orduan. Emandako datu horietan guztietan oinarria harturik, beldurrik gabe esan liteke Rudolf Trebitschen ekimenari eta Julio Urkijoren aholkularitza eta laguntza paregabeek esker dituela euskarak bere lekukotasun soinudunik garrantzitsuenetako batzuk.

Rudolf Trebitschek bi asmo ekarri zituen Euskal Herrira: euskalki guztien grabazioak egitea eta euskal etnologiaren bilduma bat osatzea. Ederki bete zituen, eta gainera, grabazio musikalak ere egin zituen, euskal ondare musikalaren adierazle. Beraz, bada, bi motatako grabazioak lortu zituen: hizkuntza-grabazioak eta grabazio musikalak. Vienara itzuli eta urtebetera artikulu bat idatzi zuen⁵, gure arbaso haien artean izandako bizipenen eta egindako lanen lekukotzat.

4 Garai hartan, Hugo Schuchardt Filologia Erromanikoko irakasle emeritua zen, Graz-eko unibertsitatean.

5 TREBITSCH, R., «34. Mitteilung der Phonogramm Archivs-Kommission der kaiserl. Akademie der Wissenschaften in Wien. Baskische Sprach und Musikaufnahmen», *Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien*, Vol XI, Viena, 1914, 1-31.

Euskaraturik: LOPEZ DE ARANA, I. eta M., «Rudolf Trebitsch: euskal hizkuntzaren eta musikaren grabazioak (1913)». *FLV* (XXX. urtea, 77. zenbakia, 1998ko urtarrila-apirila), 97-117.

Euskal hizkuntzaren grabazioak Vienako Phonogrammarchiv-en daude, Trebitschek berak han utzi zituelako 1913an, baina 1984tik Bilboko Azkue bibliotekan eskuragarri ditugu haien kopiak, José Mª Etxebarriak Euskal Herrira ekarri zituelako. Gainera, José Mª Etxebarria dugu grabaziook eta euren nondik norako guztiak sakonkien eta zehatzen aztertu dituen. Hizkuntza-grabazioek 130 minutu irauten dute denera; 64 diskotan banatuta daude eta bakoitzak bi minutu inguru irauten du.

2003ko urtarrilaren 13an eskuratu ahal izan nituen Rudolf Trebitschek 1913an egindako grabazio musikalak. Berlingo Ethnologisches Museum-en zeuden⁶, eta Susanne Ziegler eta Albrecht Wiedmann doktoarekin hitzartutako itun batek ahalbidetu digun behialako grabazio horiei buruzko ikerlan bat egitea, orain arte egin den bakarra⁷, nik dakidala behintzat. Grabazio musikalei “Trebitsch Basken” izena ezarri zieten Berlinen, eta 14 disko edo zilindrotan banatuta daude, horietatik bi (2.208 eta 2.209 zenbakidunak) hizkuntza-grabazioen artean ere agertzen direlarik. Guztira, 32 minutu irauten dute. Grabazioetarako erabili ziren musika-tresnez bezainbatean, guzti-guztiak Vienara eramán zituen Trebitschek, Austriako Etnologia Museora, hain zuzen ere. Gaur egun oraindik Vienan daude, baina Austriako Zientzietako Akademiaren Fonograma Artxiboan, duela zenbait urte hara aldatu zituztelako.

Rudolf Trebitschen hizkuntza-grabazio gehien-gehienak transkribatuta, aztertuta eta/edo itzulita daude; lan eskerga hori J. M. Etxebarriari zor diogu. Beherago duzue grabazio guztien zerrenda, non adierazten baita, batetik, grabazioak transkribatuta, aztertuta eta/edo itzulita dauden ala ez, eta, bestetik, zer artikulutan edo liburutan dauden transkribatuta, aztertuta eta/edo itzulita. Esaterako, 2.181 diskoari buruz esaten da ezen 9. artikuluan transkribatuta, aztertuta eta itzulita dagoela; bukaerako bibliografiara jotzen dugu, han ikusiko dugu 9. artikulua haxe dela: “9 – ETXEBARRIA, J. M., «Las grabaciones de Viena en euskera. Bajo navarro occidental y Bajo navarro oriental», *Mundaiz* 47, 1994, 45-76”. Horrek esan nahi du, jakina, 2.181 diskoa 9. artikuluan transkribatuta, aztertuta eta itzulita dagoela. Segidan doazkizue, beraz,

Gaztelaniaturrik: LOPEZ DE ARANA, I. eta M., «Rudolf Trebitsch: grabaciones de la lengua y la música vascas (1913)», *ETNIKER* 11, 1999ko urria, 266-300.

6 Grabazio hauek jatorriz zilindro itxurako argizarizko euskarri batzuetan jasota zeuden, eta, Trebitschek egindako euskal hizkuntza-grabazioak bezala, Vienako Phonogrammarchiv-en gordeta egon ziren hainbat urtez. Behinola, grabazio musikal haien kopia bat Berlinera bidali zuten, Ethnologisches Museum-era hain zuzen. Urteak joan eta urteak etorri, Vienan zeuden jatorrizko zilindro edo grabazio haiek galdu omen ziren, eta pentsatzekoa da Berlingoa dugula jatorrizko zilindroen kopia bakarra. Niri kopia digitalizatua egin zidaten, CD batean bilduta; jatorrizko zilindroen kopia Berlinen geratu zen.

7 LOPEZ DE ARANA, I., «Rudolf Trebitsch-en 1913ko euskal grabazio musikalak (II)», *Lapurdum Euskal Ikerketen aldizkaria* (XIV. zenbakia), 2010, 89-135

grabazioen deskribapena eta bibliografia, Rudolf Trebitschen lana hobeto ezagutzen lagungarri gertatuko zaizkizuelakoan. 2008an, hala ere, José María Etxebarriak liburu batean⁸ bildu zituen ordura arte Trebitschi buruz plazaratuak zituen 11 artikulua, segidan deskribatuta eta bibliografiatuta daudenak; Berlingo grabazio musikalei buruz aipamenik ere ez, haien berri gerora jakin baitzen. Artikulu honetan, esan bezala, grabazio guztiei buruz dihardut, bat bera ere ahaztu gabe, eta ez hori bakarrik: beste artikulua, komunikazio eta liburu batzuk ere aipatzen ditut bibliografian, norbaitek gaien sakondu nahi badu ere.

DESKRIBAPENA

Segidan datorren informazioari atxikiz, esan dezadan ezen “Transkibatua”, “Aztertuta” eta “Itzulita” ataletan agertzen diren zenbakiak bibliografiako liburu/ artikuluei dagozkiela. Bibliografia artikulua honen bukaeran dago.

Hizkuntza-grabazioak

Diskoa: 2.177 eta 2.178

Herria: Sara

Lekukoa: Janeta Hiribarren

Adina: 79

Gaia: Salomon erregearen istorioa.

Euskalkia: lapurtera

Transkribatuta: 3

Aztertuta: 3 (eta 5ean berrero

2.177a) eta 6

Itzulita: 3 (frantsesera); itzultzailea:

Julio Urkijo.

Diskoa: 2.179 eta 2.180

Herria: Sara

Lekukoa: Jean Pierre Lemoine

Adina: 36

Gaia: “Planitzen naiz bihotzetik” maitasun kanta. “Baionako patroia” abestia.

Euskalkia: lapurtera

Transkribatuta: 3 eta 4

Aztertuta: 3

Itzulita: 3 (frantsesera); itzultzailea:

Julio Urkijo.

Diskoa: 2.181

Herria: Beskoitze

Lekukoa: Jean Amestoy

Adina: 38

Gaia: Baptiste Darricau ostalariaren bizitza.

Euskalkia: ekialdeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.182

Herria: Beskoitze

Lekukoa: Baptiste Darricau

Adina: 46

Gaia: bertsolari baten bertso batzuk.

Euskalkia: ekialdeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.183

Herria: Hazparne

Lekukoa: Josef St. Martin Daguerre

Adina: 44

Gaia: haurtzaroen entzundako bi istorio.

Euskalkia: mendebaldeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

⁸ ETXEBARRIA, J. M., *Euskarazko grabaketak 1913-1917 Grabaciones vascas*, Erroteta argitaletxea, 2008.

Diskoa: 2.184

Herria: Hazparne

Lekukoa: Leon Salvat zapataria

Adina: 42

Gaia: Hazparden gertatutako hilketa-ahalegin bat.

Euskalkia: mendebaldeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.185

Herria: Hazparne

Lekukoa: Pierre Broussain

Adina: 53

Gaia: euskararen egoera.

Euskalkia: mendebaldeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 5 eta 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.186

Herria: Amorotze

Lekukoa: Adolphe Berbeco

Adina: 52

Gaia: Amikuzeko euskara. Erbiaren ehiza.

Euskalkia: ekialdeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 5 eta 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.187Herria: Amorotze⁹

Lekukoa: Catherine Faut

Adina: 25

Gaia: lekukoak eskuan izan duen zauri bat.

Euskalkia: ekialdeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.188 eta 2.190Herria: Amorotze¹⁰

Lekukoa: Jeanne Marie Mendivil

Adina: 32

Gaia: lekukoaren bizitzako berri batzuk.

Euskalkia: ekialdeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.191

Herria: Donibane-Garazi

Lekukoa: Jean-Baptiste Landabure

Adina: 39

Gaia: pelota partida bat eta herrian jendarmeen kontra egindako eraso bat.

Euskalkia: ekialdeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.192

Herria: Donibane-Garazi

Lekukoa: Baptiste Alaman

Adina: 34

Gaia: ehiztariei edaria lapurtzen zien gizona.

Euskalkia: ekialdeko behe-nafarrera

Transkribatuta: 9

Aztertuta: 9

Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.193. Disko hau ez dago Azkue bibliotekan, hau da, hizkuntza-grabazioen artean, baina bai grabazio musikaletan, bilduma horretako lehenengo zilindroa izanik. Informazio gehiago grabazio musikalen atalean.

Herria: Donibane-Garazi

Lekukoa: Pierre Jenda

Adina: ?

Gaia: lekukoak irrintzi bat botatzen du.

⁹ Litekeena da grabazioa Amorotzen barik Behauzen egina izatea.

¹⁰ Litekeena da grabazioa Amorotzen barik Bardozen egina izatea.

Diskoa: 2.194 eta 2.195
 Herria: Baigorri
 Lekukoa: Pierre Minjonnet
 Adina: 18
 Gaia: Baigorri gertatutako uholdeak eta beren ondorioak.
 Euskalkia: mendebaldeko behe-nafarrera
 Transkribatuta: 9
 Aztertuta: 9
 Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.196 eta 2.197
 Herria: Baigorri
 Lekukoa: Emanuele Passicot
 Adina: 32
 Gaia: Afrikan gertatutako heriotza hunkigarri bat.
 Euskalkia: mendebaldeko behe-nafarrera
 Transkribatuta: 9
 Aztertuta: 9
 Itzulita: 9 (frantsesera)

Diskoa: 2.198
 Herria: Maule
 Lekukoa: Michel Arricar
 Adina: 46
 Gaia: pasadizo batzuk.
 Euskalkia: zuberera
 Transkribatuta: 11
 Aztertuta: 5 eta 11
 Itzulita: 11 (frantsesera);
 itzultzailea: Gabriel Roby.

Diskoa: 2.199
 Herria: Maule¹¹
 Lekukoa: André Armagnague
 Adina: 41
 Gaia: hiru kanta: “Txori erresiñola”, “Jeiki jeiki etxequak” eta “Benerika dakiola”.
 Euskalkia: zuberera
 Transkribatuta: 11
 Aztertuta: 11

Itzulita: 11 (frantsesera);
 itzultzailea: Gabriel Roby.

Diskoa: 2.200 eta 2.201
 Herria: Maule¹²
 Lekukoa: Michel Gustarriet
 Adina: 46
 Gaia: hauteskundeetako hitzaldi bat.
 Euskalkia: zuberera
 Transkribatuta: 11
 Aztertuta: 11
 Itzulita: 11 (frantsesera);
 itzultzailea: Gabriel Roby.

Diskoa: 2.202
 Herria: Barkoxe
 Lekukoa: Marie Barrère
 Adina: 47
 Gaia: agotaren abestia.
 Euskalkia: zuberera
 Transkribatuta: 11
 Aztertuta: 11
 Itzulita: 11 (frantsesera);
 itzultzailea: Gabriel Roby.

Diskoa: 2.203
 Herria: Barkoxe
 Lekukoa: Julie Touan
 Adina: 51
 Gaia: barkoxtarren abesti bat.
 Euskalkia: zuberera
 Transkribatuta: 11
 Aztertuta: 11
 Itzulita: 11 (frantsesera);
 itzultzailea: Gabriel Roby.

Diskoa: 2.204 eta 2.205
 Herria: Santa-Grazi
 Lekukoa: Gracieuse Constantin (berri-emalea) eta Gracieuse Hondagneu (hizlaria)
 Adina: lehena zahar xamarra izan arren, ez dago daturik bere adinari buruz; bigarrenak 18 urte ditu.
 Gaia: Basajaunaren eta gizonaren

11 Litekeena da grabazioa Maulen barik Garindañen egina izatea.

12 Litekeena da grabazioa Maulen barik Santa Grazin egina izatea.

ipuina. Sorgin bat emaztegaitzat zeukanaren ipuina.

Euskalkia: zuberera

Transkribatuta: 11

Aztertuta: 11

Itzulita: 11(frantsesera); itzultzailea:

Gabriel Roby.

Diskoa: 2.206 eta 2.207

Herria: Santa-Grazi

Lekukoa: Pierre Hondagneu

Adina: 43

Gaia: lanik egin gabe aberastu nahi zuenaren ipuina.

Euskalkia: zuberera

Transkribatuta: 11

Aztertuta: 11

Itzulita: 11 (frantsesera);

itzultzailea: Gabriel Roby.

Diskoa: 2.208 eta 2.209 (“Monein” izeneko konposizioa). Berlingo grabazio-bilduman ere badaude (ikus 19. artikulua).

Herria: Atharratze

Lekukoa: Bernhard Harrichelar

Adina: 40

Laguntzailea: Gabriel Roby

Diskoa: 2.210

Herria: Ainhoa

Lekukoa: Gabriele Garat

Adina: 18

Gaia: Ainhoako ijito baten istorioa.

Euskalkia: lapurtera

Transkribatuta: 3 eta 4

Aztertuta: 3

Itzulita: 3 (frantsesera); itzultzailea:

Julio Urkijo.

Diskoa: 2.211

Herria: Ainhoa

Lekukoa: Françoise Irigoyen

Adina: 22

Gaia: Larrungo Ama Birjinaren ermita.

Euskalkia: lapurtera

Transkribatuta: 3 eta 4

Aztertuta: 3

Itzulita: 3 (frantsesera); itzultzailea: Julio Urkijo.

Diskoa: 2.212 eta 2.213

Herria: Lekeitio

Lekukoa: R. Mª de Azkue

Adina: 49

Gaia: penitentzialari misteriotsu baten ipuina.

Euskalkia: bizkaiera

Transkribatuta: 2

Aztertuta: 2 (eta 6an berriro 2.212a) eta 4

Itzulita: 2 (gaztelaniara);

itzultzailea: R. Mª de Azkue

Diskoa: 2.214

Herria: Lekeitio

Lekukoa: Antonio Arrizubieta

Adina: 57

Gaia: Lekeitioko arrantza-pasadizo bat.

Euskalkia: bizkaiera

Transkribatuta: 2 eta 4

Aztertuta: 2

Itzulita: 2 (gaztelaniara);

itzultzailea: R. Mª de Azkue.

Diskoa: 2.215. Disko hau grabazio musikalen zerrendan aipaturik dagoen arren, galdu egin zen.

Gaur egun, hizkuntza-grabazioen bilduman baino ez dago eskuragarri.

Herria: Markina

Lekukoa: Joaquin Arrieta

Adina: 29

Gaia: Santa Agedaren abestia.

Euskalkia: bizkaiera

Transkribatuta: 2

Aztertuta: 2

Itzulita: 2 (gaztelaniara);

itzultzailea: Julio Urkijo.

Diskoa: 2.216. Disko hau desagerturik dago, ezin baita inon aurkitu, ez Vienako bilduman, ez eta Berlingoan ere. Disko hau bakarrik falta da Trebitschen bilduma osatzeko. Beste disko guztiak

bilduma batean, bestean edo bietan daude.

Herria: Markina

Lekukoa: Martin Barinaga

Adina: ?

Gaia: idi probak eta pilota partidu bat.

Euskalkia: bizkaiera

Transkribatuta: ez da ezer aurkitu

Aztertuta: ez da ezer aurkitu

Itzulita: ez da ezer aurkitu

Diskoa: 2.217

Herria: Markina

Lekukoa: Teodoro Aginaga

Adina: 47

Gaia: Julio Urkijo eta gizon atzerritarra hara iristen ikusteak eragin dion poza.

Euskalkia: bizkaiera

Transkribatuta: 2 eta 10

Aztertuta: 2

Itzulita: 2 (gaztelaniara); itzultzailea: Julio Urkijo.

Diskoa: 2.218 eta 2.219

Herria: Mungia

Lekukoa: Felix Aginaga

Adina: 22

Gaia: lekukoaren bizitzari lotutako gertakari bat.

Euskalkia: bizkaiera

Transkribatuta: 4 eta 10

Aztertuta: 10

Itzulita: 10 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.220 eta 2.221

Herria: Mungia

Lekukoa: Jose Goikoetxea

Adina: 32

Gaia: Mungiako errekan gauetz. Merienda bat tabernan. Azeriaren eta marinelen ipuina.

Euskalkia: bizkaiera

Transkribatuta: 2, 4 eta 10

Aztertuta: 2 eta 10

Itzulita: 2 eta 10 (gaztelaniara); itzultzailea: Julio Urkijo.

Diskoa: 2.222

Herria: Bergara

Lekukoa: Francisco Oianguren

Adina: 54

Gaia: San Martzial jaiak Bergaran.

Kubako gudako pasadizo bat.

Euskalkia: bizkaiera

Transkribatuta: 10

Aztertuta: 10

Itzulita: 10 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.223 eta 2.224

Herria: Bergara

Lekukoa: Jose Joaquin Raymond

Adina: 51

Gaia: Bergaran gertatutako sute bat eta ur-kobratzailearen pasadizo bat.

San Martzial jaiak Bergaran.

Euskalkia: bizkaiera

Transkribatuta: 10

Aztertuta: 10

Itzulita: 10 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.225 eta 2.226

Herria: Azpeitia

Lekukoa: Tiburcio Etxaniz

Adina: 49

Gaia: Azpeitiako eguneroko bizitza.

Euskalkia: gipuzkera

Transkribatuta: 8

Aztertuta: 8

Itzulita: 8 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.227

Herria: Azpeitia

Lekukoa: Bitoriano Larragan

Adina: 23

Gaia: lantegi batean gertatutako sute bat.

Euskalkia: gipuzkera

Transkribatuta: 8

Aztertuta: 8

Itzulita: 8 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.228, 2.229 eta 2.230

Herria: Ataun¹³

¹³ Beharbada Ataunen barik Lizartzan egingo zen grabazioa.

Lekukoa: José Goikoetxeandia
 Adina: 45
 Gaia: Ataungo baserri bateko bizimodua.
 Euskalkia: gipuzkera
 Transkribatuta: 8
 Aztertuta: 5 (baina 2.228a soilik) eta 8 (hiru zatiak)
 Itzulita: 8 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.231

Herria: Ataun

Lekukoa: Jose Mª Korta

Adina: 42

Gaia: lekukoaren lanaren nondik norakoak.

Euskalkia: gipuzkera

Transkribatuta: 8

Aztertuta: 8

Itzulita: 8 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.232 eta 2.233

Herria: Tolosa

Lekukoa: Valeriano Mokoroa

Adina: 42

Gaia: San Anton jaiaren deskribapena. Inauteriei eta euskarari egindako bertso batzuk.

Euskalkia: gipuzkera

Transkribatuta: 8

Aztertuta: 8

Itzulita: 8 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.234 eta 2.235

Herria: Tolosa

Lekukoa: Manuel Urreta

Adina: 25

Gaia: senarraren, emaztearen eta semearen arteko pasadizo bat. Bi baserritarren arteko solasaldia.

Euskalkia: gipuzkera

Transkribatuta: 8

Aztertuta: 8

Itzulita: 8 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.236 eta 2.237. Disko hauek grabazio musikaletan aipaturik daude, baina galdu egin ziren. Gaur egun, hizkuntza-

grabazioen zerrendan baino ez daude eskuragarri, Vienako bilduman, alegia.

Herria: Tolosa¹⁴

Lekukoa: Demetrio Oyarzabal

Adina: 28

Gaia: “Xarmangarria” abestia. “Ume eder bat” abestia.

Euskalkia: gipuzkera

Transkribatuta: 8

Aztertuta: 8

Itzulita: 8 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.238

Herria: Auzperri

Lekukoa: Presentación Urtasun

Adina: 33

Gaia: Orreagako eta Auzperriko deskribapena.

Euskalkia: hegoaldeko goi-nafarrera

Transkribatuta: 7

Aztertuta: 5 eta 7

Itzulita: 7 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.239

Herria: Auzperri

Lekukoa: Simon Urtasun

Adina: 31

Gaia: Orreagako Ama Birjinaren elizara egiten ziren erromesaldiak.

Euskalkia: hegoaldeko goi-nafarrera

Transkribatuta: 7

Aztertuta: 7

Itzulita: 7 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.240, 2.241 eta 2.242

Herria: Uztarrotz

Lekukoa: Victoriano Marco-Pérez

Adina: 55

Gaia: Erronkaribarreko gizon handi batzuk. Artzainen lana eta Uztarrotzeko sute bat.

Euskalkia: erronkaria

Transkribatuta: 5 eta 4

Aztertuta: 5 eta 6 (bietan ere

¹⁴ Beharbada Tolosan barik Ataunen egingo zen grabazioa.

bakarrik 2.240a)

Itzulita: 5 (gaztelania); itzultzailea:
Julio Urkijo.

Diskoa: 2.243 eta 2.244. Disko hauek grabazio musikalen zerrendan aipaturik badaude ere -soilik 2.244a-, haien aztarrenik ez dago bilduma horretan. Beraz, hizkuntza-grabazioen bilduman besterik ez daude.

Herria:

Lekukoa: Iruñea ondoko Uharteko Venancio Salamera

Adina:

Gaia: lekukoa txilibista jotzen agertzen da: "Uharteko baltsea" eta "Diana".

Diskoa: 2.245 eta 2.246

Herria: Elizondo

Lekukoa: Pedro Apeztegia

Adina: 40

Gaia: Izar eta bere anaiaren istorio misteriotsua.

Euskalkia: hegoaldeko goi-nafarrera

Transkribatuta: 7

Aztertuta: 6 (baina 2.245a soilik) eta 7 (biak)

Itzulita: 7 (gaztelaniara)

Diskoa: 2.247

Herria: Elizondo¹⁵

Lekukoa: Tadeo Viela

Adina: 36

Gaia: pasadizo bat baztandarren azkartasuna adierazteko.

Euskalkia: iparraldeko goi-nafarrera

Transkribatuta: 7

Aztertuta: 7

Itzulita: 7 (gaztelaniara)

Grabazio musikalak¹⁶

Zilindroa: 1

Herria: Donibane-Garazi

Lekukoa: Pierre Jenda

Gaia: irrintzia

Zilindroa: 2

Herria: Atharratze

Lekukoa: Bernhard Harrichelar¹⁷
arotza

Musika-tresnak: txirula eta tuntuna

Gaia:

- a) "Ostalersa" izeneko kanta
- b) "Lili ederra" izeneko kanta
- d) "Satan" izeneko kanta: txirula soilik
- e) "Turkiarren iristera" izeneko kanta: txirula soilik

Zilindroa: 3

Herria: Atharratze

Lekukoa: Bernhard Harrichelar
arotza

Musika-tresnak: txirula

Gaia:

- a) "Pello Joxepe" kanta satirikoa
- b) Fandango izeneko erritmoa
- d) "Kauteren dantza",
galdaragilearen dantza

Zilindroa: 4

Herria: Atharratze (Zuberoa)

Lekukoa: Bernhard Harrichelar
arotza

Musika-tresnak: txirula eta tuntuna

Gaia:

- a) "Marche de cavalcade de la Basee-Navarre" izeneko kanta
- b) "Barrikada" dantza
- d) "Valse italienne" konposizioa

¹⁶ Grabazio musikak guztiak 19. artikuluan transkribatuta eta aztertuta daude.

¹⁷ Bernhard Harrichelar arotzak egindako bi disko daude Azkue bibliotekan, 2.208 eta 2.209 zenbakidunak, hain zuzen ere.

¹⁵ Beharbada Elizondon barik Amaiurren egingo zen grabazioa.

Zilindroa: 5

Herria: Igorre (Bizkaia)
Lekukoa: Ambrosio Gorostiaga
(alboka) eta Josefa Ealo (panderoa)
Gaia: "Artolak deuko" kanta

Zilindroa: 6

Herria: Igorre (Bizkaia)
Lekukoa: Ambrosio Gorostiaga
(alboka) eta Josefa Ealo (panderoa)
Gaia: "Asikonaz asitzera" kantaren
hasiera

Zilindroa: 7

Herria: Igorre (Bizkaia)
Lekukoa: Ambrosio Gorostiaga
(alboka) eta Josefa Ealo (panderoa)
Gaia: "Asikonaz asitzera" kantaren
amaiera eta Atxuriko mutilari
buruzko kanta

Zilindroa: 8

Herria: Azpeitia (Gipuzkoa)
Lekukoak: Sebastian Erasti
(dultzaina), Jose Mª Gurrutxaga
(dultzaina) eta Gregorio Larralde
(danborra)
Gaia:
a) "Ezteietara" izeneko martxa
b) "Andre Madalen" doinua

Zilindroa: 9

Herria: Azpeitia (Gipuzkoa)
Lekukoak: Sebastian Erasti
(dultzaina), Jose Mª Gurrutxaga
(dultzaina) eta Gregorio Larralde
(danborra)
Gaia:
a) "Baserritarra" izeneko kantua.
"Fandangillo" du izena
kantuaren letrak
b) "Porrusalda" izeneko erritmoa
eta berari lotutako dantza, "arin-
arina"

Zilindroa: 10

Herria: Tolosa (Gipuzkoa)
Lekukoak: Valeriano Mokoroa
(danborra), Leandro Lavala eta
Alberto Alberdi eta Jose Txintxilla
(hiru hauek , Trebitschen arabera,
txistu" eta "txistua" izeneko
musika-tresnak jo zituzten, baina
ez da zehazten zer jotzen zuen
bakoitzak)
Gaia: fandango baten doinua

Zilindroa: 11

Herria: Tolosa (Gipuzkoa)
Lekukoak: Valeriano Mokoroa
(danborra), Leandro Lavala eta
Alberto Alberdi (txistua) eta Jose
Txintxilla (silbotea)
Gaia: "San Juanetako martxa"

Zilindroa: 12

Herria: Tolosa (Gipuzkoa)
Lekukoak: Demetrio Oyarzabal
kantari
Gaia: "Gernikako arbola"

BIBLIOGRAFIA

1 – ETXEBARRIA, J. M., «Vienako euskal grabaketak», *EUSKERA* XXIX, 1984-1, 395-397.

2 – ETXEBARRIA, J. M., «Las grabaciones en euskera de la fonoteca de Viena. Cuentos y anécdotas en dialecto vizcaino», *Etniker - Bizkaia* aldizkaria, 9. zk, 1990, 187-204.

3 – ETXEBARRIA, J. M., «Las grabaciones en euskera de la fonoteca de Viena. II. Grabaciones en dialecto labortano», *Anuario de Euskal Folklore*, 36. zk, 1990, 59-64.

4 – ETXEBARRIA, J. M. eta ETXEBARRIA, J. M., «Euskalki guztien etno-testuak», *Eskola Apunteak* 17, Labayru ikastegia, Bilbo, 1991, 26-33, 38-39, 96-104, 138-140.

5 – ETXEBARRIA, J. M., «1913ko Vienako euskal grabaketak, III. Erronkariera», *IKER-6*, 1992, 161-176.

6 – ETXEBARRIA, J. M., «Euskalkietan egindako lehenengo grabaketak», *IKER-7*, 1992, 607-618.

7 – ETXEBARRIA, J. M., «Las grabaciones de Viena en euskera. Dialectos Alto navarro septentrional y meridional», *Mundaiz* 45, 1993, 19-28.

8 – ETXEBARRIA, J. M., «Las grabaciones de Viena en euskera. Dialecto guipuzcoano», *Mundaiz* 46, 1993, 25-50.

9 – ETXEBARRIA, J. M., «Las grabaciones de Viena en euskera. Bajo navarro occidental y Bajo navarro oriental», *Mundaiz* 47, 1994, 45-76.

10 – ETXEBARRIA, J. M., «Vienako euskal grabaketak. Bizkaiera», *Enseiucarrean* 11, 1995, 93-114.

11 – ETXEBARRIA, J. M., «Vienako euskal grabaketak. Zuberera», *Enseiucarrean* 12, 1996, 177-199.

12 – ETXEBARRIA, J. M., *Euskarazko grabaketak 1913-1917 Grabaciones vascas*, Erroteta argitaletxea, 2008.

13 – HURCH, B., «Rudolf Trebitsch and Linguistics: his phonographic legacy», in D. Schüller (arg.), *The Collections of Rudolf Trebitsch. Basque Recordings 1913*, (Sound documents from the Phonogrammarchiv of the Austrian Academy of Sciences. The complete Historical Collections 1899-1950. Series 5/3), 2003, Viena: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 13-16. 2 AudioCDs, 1 CD-ROM, Booklet with 71 pages, OEAW PHA CD 15.

14 – HURCH, B., «Zum Verständnis und Unverständnis von Rudolf Trebitsch: Der Beitrag eines Ethnologen zur Baskologie», 2009, *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* LXIII:112.1, 5-70.

15 – LECHLEITNER, G., «Rudolf Trebitsch's basque recordings

(1913), a specific collection as an example for organisation an archive - Les enregistrements basques de Rudolf Trebitsch (1913), une collection spécifique comme exemple d'organisation d'archives», Bilbon 2010eko urriaren 14an emandako komunikazioa.

16 – LOPEZ DE ARANA, I. eta M., «Rudolf Trebitsch: euskal hizkuntzaren eta musikaren grabazioak (1913)». *FLV* (XXX. urtea, 77. zenbakia, 1998ko urtarrila-apirila), 97-117.

17 – LOPEZ DE ARANA, I. eta M., «Rudolf Trebitsch: grabaciones de la lengua y la música vascas (1913)», *ETNIKER* 11, 1999ko urria, 266-300.

18 – LOPEZ DE ARANA, I., «Rudolf Trebitsch-en 1913ko euskal grabazio musikalak», Sancho el Sabio fundazioaren *Euskal Kultura eta ikerketa aldizkaria*, 21, 2004, 49-89.

19 – LOPEZ DE ARANA, I., «Rudolf Trebitsch-en 1913ko euskal grabazio musikalak (II)», *Lapurdum Euskal Ikerketen aldizkaria* (XIV. zenbakia), 2010, 89-135.

20 – MUGICA, G., «Euskalerrriaren Alde y el Archivo fonográfico y el Museo Etnológico de Viena. Cartas cruzadas con motivo del viaje de doctor Trebitsch al País Vasco», *Euskalerrriaren Alde*, 1913, III, 682-683.

21 – MUGICA, G., «Baskische Sprach- un Musikaufnahmen ausgeführt im Sommer, Wien, 1914», *Euskalerrriaren Alde*, 1914, IV, 552.

22 – TREBITSCH, R., «34. Mitteilung der Phonogramm Archivs-Kommission der kaiserl. Akademie der Wissenschaften in Wien. Baskische Sprach und Musikaufnahmen», *Anzeiger der philosophisch-historischen klasse der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien*, Vol XI, Viena, 1914, 1-31.

23 – URKIJO, J., «El viaje del Doctor Trebitsch. Este investigador vienés recorre nuestro país enviado por la Academia Imperial de Ciencias de Viena», *Euskalerrriaren Alde*, 1913, III, 631-632.

24 – URKIJO, J., «De lingüística y etnografías vascas. A propósito del viaje del Dr. Rodolfo Trebitsch», *RIEV*, 1913, VII, 575-583.